

ESTATS UNITS I LA UE A COLÒMBIA

Héctor Arenas

30/06/2006

www.revistapueblos.org

Estats Units i Europa accionant en clau sobre Colòmbia. Això és el que tenim des de 2002, quan els interessos de les grans empreses europees es van imposar en la política internacional dels seus països. Quatre anys després, el que tenim és el contrari d'allò publicitat: més guerra enlloc de pau, més cocaïna enlloc d'erradicació. Els joves del 'vell' continent també paguen les conseqüències d'aquest destaroto.

Un discurs de política exterior perfectament embastat sobre el respecte als Drets Humans, el compromís amb la pau i la cooperació pel desenvolupament, camufla de forma oficial des de juliol de 2003 la veritable agenda de pacificació manu militari concertada amb relació a Colòmbia entre els neoconservadors estatunidencs i el petit conjunt de poderosos grups financers i patronals europeus amb pes decisiu al Consell i la Comissió Europea.

Des de finals de l'any 2002, el govern dels Estats Units, amb el recolzament del govern de Blair, Aznar i Berlusconi, i més tard dels governs holandès, alemany i suec, van aconseguir imposar a les institucions comunitàries, la idea de que una solució consistent en una operació de reenginyeria social fundada en una dràstica opció per l'us de la força, combinada amb una permanent campanya d'encobriment i desinformació mediàtica, junt a mesures econòmiques complementàries de pacificació i control social, constituïen la millor resposta a Colòmbia enfront l'amenaça imminent de col·lapse en el control del seu territori, que no només constitueix una de les fonts de subministre de petroli cap als Estats Units i una àrea clau en l'estabilitat regional, sinó que està considerat com un escenari geoestratègic pels interessos globals del domini occidental.

Control territorial, control militar

L'elecció d'un govern autònom a Venezuela el 6 de desembre de 1998, unida a la creixent inestabilitat política a Equador, i al risc que va esdevenir imminent de perdre el control sobre Colòmbia per l'ascens militar de la guerrilla; la catastròfica situació social derivada de la corrupció desbordada, l'aplicació durant una dècada del receptari neoliberal i el desterrament de més de tres milions de pobladors rurals, juntament a la posada en marxa al gener de 1999 d'un procés de pau entre el govern colombià i les FARC que contemplava les reformes socials exigides per la insurgència, va disparar totes les alarmes dels estrategues hemisfèrics a Washington.

A marxes forçades es va elaborar durant el 1999 un Pla d'intervenció militar directe en el que es va privilegiar l'entrenament massiu de tropes colombianes i la multiplicació per deu del suport militar, l'ampliació del rang en el subministre d'armaments, el recolzament en l'entrega d'intel·ligència amb tecnologia per satèl·lit, i el número 'd'assessors' militars i civils al territori, per garantir que no es requereixi l'ingrés de tropes estatunidencs al combat directe.

La forma de presentar la intervenció sense precedents per la seva magnitud i els seus objectius [1], davant la opinió pública i el Congrés estadoundinenc va consistir en assenyalar que es tractava d'una iniciativa imprescindible en la "guerra contra el narcotràfic" i que en el termini de sis anys es reduirien en un 50 per cent els cultius de coca, que pel 1999 assolien les 122.500 hectàrees [2].

En realitat, el Pla es dirigia a enfrontar les forces armades rebels, amb la idea principal de reduir el que consideraven la seva font determinant de finances, i assegurar militarment els principals jaciments energètics i els oleoductes, sostenint el procés destructiu de totes les formes d'organització popular democràtiques [3]. Gradualment, per tota la frontera de Colòmbia amb Venezuela, el Pla ha estructurat un dispositiu militar[4].

La investigadora Lesley Gill, de l'American University, de Washington, assenyala: "El centre del tràfic de cocaïna no estava ni al Putumayo ni als departaments veïns del sud de Colòmbia. Les principals rutes de contraband i els paramilitars que les controlaven es mantenien sobretot al nord, però els estrategues estadoundinencs i les seves contraparts colombianes semblaven menys interessats en els traficants de cocaïna i els paramilitars que els controlaven que en limitar el creixent poder financer i militar dels grups subversius d'esquerres" [5].

A Colòmbia, el Pla va comptar amb el favor absolut de les èlits econòmiques i polítiques, així com de l'alta direcció de les seves forces armades. La diferència més significativa entre els diversos sectors de la dirigència colombiana amb relació al Pla va consistir en la seva implicació directa, el seu clar rebuig o la seva tolerància amb els exèrcits irregulars -creixentment finançats pel sector del narcotràfic cooptat temporalment pel projecte estratègic imperial-, reclutats als sectors humils de la població i utilitzats com a mà d'obra criminal i rebutjable per aconseguir amb mètodes esgarrifosos el desplaçament o l'aniquilació de la població civil sospitosa de ser simpatitzant de les forces rebels o culpable per habitar en territoris de valor sorprenent pel portafoli de megaprojectes traçats en els centres econòmics de decisió global [6].

Si bé la organització d'esquadrons paramilitars estava contemplada en els manuals de contrainsurgència dels anys 60, només a la dècada del 80 es consolida el procés que va convertir en determinants les finances que provenien del narcotràfic, la qual cosa va desembocar en el seu sobtat creixement, el seu amplíssim domini territorial, i la seva extraordinària simbiosis amb diversos i decisius nivells d'Estat regional i central.

Així, el Pla es va anar perfeccionant per accedir al que es pot considerar com la millor fulla de ruta en aquesta àrea: un escenari de guerra no declarada i que permet desmuntar drets i garanties ciutadanes de l'Estat de Dret, disminuir el camp d'acció dels organismes de control estatal, cooptar parts importants de l'aparell d'investigació a la guerra, i garantir la reducció i el sotmetiment de la població no obedient a la globalització corporativa, per consolidar un procés de pau ideat als centres de pensament [7] encarregats de generar els conceptes i les eines que compleixen els designis estratègics de la xarxa de corporacions multinacionals amb interessos al territori [8].

El component social disfressa el militar

La cooperació internacional, expressada en el recolzament polític i el recolzament financer a aquest procés ambiciós de reenginyeria social, va ser considerada com a

decisiva [9]. La Unió Europea aleshores va ser convidada a brindar un i altre suport al component social del Pla. Però el fet d'haver actuat sense suficient consulta prèvia amb les principals expressions polítiques europees en el moment de configurar el projecte i l'àmplia mobilització de les organitzacions no governamentals d'Europa i Colòmbia, vinculades als drets humans i la pau que li van demanar a la UE no recolzar la guerra, va conduir al 2001 a un rebuig per part d'aquella a participar en el component social del Pla [10].

La negativa europea, tot i els esforços del govern del Partit Popular espanyol, va conduir als nuclis de decisió de Washington a formular una nova estratègia en busca del recolzament polític i el recolzament financer europeu per "l'enfortiment institucional i el desenvolupament social", indispensables per assegurar el control militar del territori, en especial en les zones on estava previst realitzar repoblaments que consolidessin l'extermini o el desterrament, així com el confinament de la població civil.

Els atemptats de l'11 de setembre de 2001 i la declaratòria de "guerra global contra el terror" van crear l'escenari internacional propici a la unitat entre els Estats Units i les institucions europees pel nou empeny. Al març de 2003, Colòmbia es va convertir en una moneda de canvi per no aprofundir la fissura transatlàntica que es va produir amb la ocupació militar d'Iraq.

Els dies 9 i 10 de juliol de 2003, a Londres, els governs estatunidenc i britànic, amb la gestió del Centre de Pensament Estratègic Internacional (Cepei), una entitat no governamental finançada per la USAID, amb l'encàrrec de reestructurar tota la cooperació internacional cap a Colòmbia, el recolzament del govern colombià i la notòria imprevisió de les organitzacions no governamentals colombianes a les que se'ls va encarregar la organització de la presència de la societat civil, van aconseguir promoure el recolzament de la comunitat internacional (G24) a la política de guerra d'alta intensitat, amb perfil mediàtic baix, de l'administració Bush-Uribe, i al "procés de pau" amb les organitzacions paramilitars.

Aquest procés ha estat catalogat com un simulacre -per aconseguir la legalització de les estructures paramilitars -per part d'organitzacions internacionals de drets humans que segueixen el seu desenvolupament i també per part d'organismes nacionals que assenyalen l'absència de responsabilitat de l'Estat i altres poderosos agents en la conformació de l'estratègia paramilitar [11]. El recolzament internacional a aquest procés es va ampliar amb les conclusions del Consell Europeu de 2004 [12], amb un "compromís polític i financer evolutiu i condicionat" [13], posteriorment en la reunió el G24 a Cartagena al febrer de 2005, i finalment amb el recolzament polític i financer del Consell i la Comissió Europeus a la Llei de Justícia i Pau, a l'octubre de 2005, en contradicció amb el discurs sobre els principis de respecte als Drets Humans i la protecció als defensors de Drets Humans que afirmen i guien la política exterior europea [14].

Però, una part dels països europeus -en especial el govern francès- no van entrar plenament en el recolzament de la Llei per "violació de l'aturada d'hostilitats, impunitat de fet, absència de tractament de les implicacions amb el narcotràfic i falta de voluntat per desmuntar el paramilitarisme i les connexions amb l'Exèrcit" [15]. La Comissió de Reconciliació i Reparació, creada en la Llei de Justícia i Pau, no és independent ni contempla una veritable reparació integral que inclogui la reconstrucció dels projectes de vida destrossats. El seu funcionament, no obstant, ha obtingut el recolzament de l'actual govern socialista [16] espanyol, que privilegia en la política exterior a la regió els anàlisi del discret però determinant Observatori per a Empreses d'Amèrica Llatina -centre

d'anàlisi de les principals corporacions espanyoles-.

Resultats en contradicció

Mentrestant, el creixement del consum de cocaïna en la franja de joves entre 14 i 18 anys es va multiplicar per 4 a Espanya durant els últims cinc anys, elevant-se del 1,5 al 6 per cent. A Anglaterra, tal consum de les edats compreses entre els 11 i els 14 anys va créixer en un cent per cent en el lapsus 2004-2005, compromentent a 65.000 joves consumidors. A Espanya, 170.000 adolescents van admetre haver consumit cocaïna en l'últim any. Tanmateix, els beneficis del sector financer amb espais a paradisos fiscals i amb presència a la regió andina han experimentat notables increments. Ha passat el mateix amb els guanys de les empreses productores de fertilitzants utilitzats en la sembra de la coca, de precursors químics utilitzats en la producció de cocaïna i de l'empresa Monsanto, que subministra el verí utilitzat en les fumigacions. Igualment, s'han multiplicat les utilitats del conjunt de les empreses estadounidenques i europees que venen armament i serveis de 'seguretat' en aquest mercat que floreix, com també els beneficis de la xarxa de corporacions que poden lucrar-se amb els diversos negocis amb èxit en aquest 'ordre' fràgil sostingut en la repressió i la mentida [17].

Al mateix temps, la major part de la població europea es manté allunyada completament dels beneficis genuïns que sorgiran de relacions econòmiques, científiques i culturals amb Colòmbia fundades en la transparència i l'equitat. La major part dels seus impostos destinats a la 'cooperació' amb Colòmbia es canalitzen cap al recolzament d'aquest caòtic procés de pacificació, tan com el precari control social i territorial apuntalat en una inestable impunitat selectiva. Amb aquesta dinàmica, els seus impostos acaben recolzant la prolongació del conflicte, la vulneració dels drets elementals de la població civil i el flux de narcòtics que s'originen en algunes de les regions 'pacificades'. Es tracta d'un malbaratament descomunal d'intel·ligència social i recursos financers que ben podrien utilitzar-se per a curar les ferides produïdes durant dècades, i en el recolzament a una genuïna i sobirana democratització de la vida social, avui marcada per la intimidació i l'irrespecte quotidià als drets més elementals de les comunitats. En el molt curt termini, un curs de veritable cooperació redundaria en favor de la ciutadania europea.

El teixit corporatiu europeu celebra la política de 'seguretat democràtica' a Colòmbia i els indicadors macroeconòmics que tants beneficis li reporten, però es manté absolutament indiferent davant l'infern humà i els horrors inexpressables de la misèria que castiga en el dia a dia a quasi el 70 per cent de la població, misèria estretament relacionada amb la prolongada guerra civil que se sosté i aprofundeix amb voluminós recolzament extern. Quan de temps més podrà aguantar aquesta inversió de lògiques, propòsits i accions?

Aquest article ha estat publicat al nº 46 de Le Monde Diplomatique, edició Colòmbia, juny de 2006.

Notes

[1] Ja al 1925, l'Exèrcit d'Estats Units havia intervingut tres vegades a Colòmbia, però només des de 1959, amb el triomf de la Revolució Cubana, s'inicia una presència militar permanent. Des de 1962, amb el Pla LASO (Latinoamerican Security Operation), es va

iniciar la intervenció massiva i sistemàtica del govern d'Estats Units, interpretant qualsevol conflicte social com a amenaça comunista, criminalitzant tota protesta social i tractant-la militarment.

[2] Veure El Plan Colombia y la internacionalización del conflicto. Instituto de Estudios Políticos y Relaciones Internacionales-IEPRI, 2001.

[3] Veure La otra historia de los Estados Unidos, de Howard Zinn, Editorial Hirú, 2003.

[4] Des de La Guajira, a la costa nord de Colòmbia, passant per la regió del Catatumbo, al centre, fins a Vichada, al sud del país, s'ha operat un procés de desplaçament poblacional i de control militar i social. Al 2005-2006, el govern estadunidenc va destinar 4.000 milions de pesos per expandir el cultiu de palma al Catatumbo. Al febrer de 2005 es van incloure -juntament a la "Guerra contra el narcotràfic" i la "Guerra contra el terrorisme" les "Amenaces a la seguretat nacional de Colòmbia" com a determinants de 'l'ajuda' militar estadunidenc a Colòmbia. L'1 de maig de 2006, Fidel Castro va revelar en el seu discurs oficial d'aquest dia que "al novembre de 1999 es va conèixer des de Califòrnia que René Cruz i Eusebio Peñalver (estretament vinculats a Posada Carriles), juntament als també terroristes Roberto Martín Pérez, Ángel D'Fana i Ernesto Díaz, actual cap d'Alpha 66, estaven involucrats en un pla per atemptar contra la vida del president Hugo Chávez, amb el recolzament d'un grup d'adinerats veneçolans... Tal pla seria executat al mes de desembre per un comandament integrat per cubans i veneçolans, els qui arribarien a Venezuela procedents d'un tercer país". Al 2006 s'ha iniciat una creixent ofensiva mediàtica internacional dirigida a vincular carregaments de cocaïna i narcotraficants amb Venezuela.

[5] Escuela de las Américas, Lesley Gill. Editorial Lom, gener 2005.

[6] Al sobreposar els mapes dels resultats electorals des de la segona meitat dels anys 80 amb els mapes de les massacres i el desplaçament de la població civil, resulten increïbles les coincidències entre la geografia del procés d'extermini i desterrament, i els llocs on l'esquerra va triomfar o tenia presència significativa en els governs locals.

[7] Al llibre Repensar els Estats Units. Per una sociologia de l'hiperpoder, de Loïc Wacquant (Dir.), d'Editorial Anthropos, 2005, és possible consultar les noves formes de l'internacionalisme estadunidenc recolzades en la creació de doctrines funcionals al domini imperial als centres de pensament, i exercides a través d'un conjunt d'instruments que inclouen la presència discreta i eficaç als mitjans de comunicació i les acadèmies, i en organitzacions no governamentals finançades per la USAID i per NED (National Endowment for Democracy, que a la vegada són part de les eines d'intervenció civil de la CIA, conforme s'explica al revelador llibre El código Chávez, de la periodista veneçolana Eva Golinger.

[8] A la pàgina Web del Diàleg Interamericà és possible apreciar una part important de les 250 corporacions d'Estats Units amb interessos a Colòmbia. A la pàgina www.solidaridad.net és possible consultar l'article sobre l'European Round Table, que conté el llistat de multinacionals europees la major part de les quals té interessos econòmics que determinen la política exterior sobre Colòmbia. Al llibre El negocio de la Guerra, de Diego Azzellini, publicat per Editorial Txalaparta, s'anomenen les 15 principals corporacions d'armament, seguretat i entrenament que es beneficien amb la demanda que porta a la guerra entre colombians. Aquesta informació també apareix a la pàgina de red Voltaire.

[9] Les Taules de Donants, una metodologia d'encausament dels recursos de cooperació internacional al sosteniment de la guerra, que eviten el seu fracàs per la falta de respostes a les demandes socials de la població, va ser assajada, per exemple, a Afganistan després de 2001, quan es va crear el Grup de Recolzament per la Reconstrucció d'Afganistan.

[10] La Presidència, en nom de la UE, va declarar al desembre de 2001 que “no existeix cap alternativa adequada a una solució negociada del conflicte intern”. En canvi, el 19 de març d'aquest mateix any, el ministre de Relacions Exteriors espanyol Joseph Piqué va declarar que “no hi ha alternativa al Pla Colòmbia” [...]. Estem treballant en l'increment de la nostra participació a través d'observadors tan civils com militars, en tot el procés”.

[11] Veure l'Informe d'Amnistia Internacional de 2005, “Colòmbia. Els paramilitars a Medellín: desmobilització o legalització?”, sobre la desmobilització emblemàtica del Bloque Cacique Nutibara de Medellín, i l'Informe de Human Right Watch “Les aparences enganyen”.

[12] Cada dos anys, al novembre, el Colat, grup encarregat al Consell Europeu de produir els documents de política sobre Amèrica Llatina, produeix un Policy paper que serveix de base a les conclusions públiques del Consell Europeu.

[13] Els recursos de cooperació internacional no reembolsable de la Unió Europea dirigits a Colòmbia van passar de 18 milions de dòlars al 2002 a 68 milions al 2006, conforme a la Direcció de Cooperació Internacional d'Acció Social del govern colombià.

[14] La llei va significar un augment de la vulnerabilitat dels qui defensen els espais democràtics i els drets fonamentals de la població civil. Tanmateix, les exportacions d'armament entren en contradicció amb els Codis de Conducta de la Unió Europea, que prohibeixen el subministrament a governs greument implicats en la violació de Drets Humans.

[15] Veure l'assaig: “Perspectivas para la paz en Colombia: la respuesta a la política de Uribe”. Daniel García-Peña. CIP-FUHEM, Madrid, 2005, p. 12, i l'informe “Colombia: ¿reconciliación con impunidad?”, de Nuria del Viso en Papeles de Cuestiones Internacionales Nº 89, primavera de 2005, pp. 80-81.

[16] Parts de la intervenció d'Eduardo Pizarro a les Jornades de la Taula Catalana de Cooperació amb Colòmbia, d'abril de 2006: “Hi ha un grup de recolzament a la Comissió on hi ha el G24, el Banc Mundial i les 22 agències de la ONU. El govern espanyol, a través del Vicecanceller i el Director de Cooperació Internacional, ha ofert cooperar amb la Comissió a través de rutes jurídiques per acompanyar a les víctimes, bases de dades de béns i la constitució de dos bancs per les víctimes: Antropològic i Genètic”.

[17] En especial, les empreses de petroli, carbó, gas, mineria, palma d'oli per la producció de biodiesel, turisme i aigües. Articulats a elles, funcionen amb èxit els principals bancs europeus i una àmplia gamma de corporacions que subministren diversos components i serveis a aquests sectors.